

قزىل نەزەر 2۹

□ انار بۇلت / شىنجاڭ گازەتنىڭ ئىشلىشىيا چۈنشىا

“1951 - جىلى 9 - ايدىڭ 16 - كۈنى، جۇڭگو خالىق ازاتىق ارمىيىسىنىڭ قولىباسلارى مەن جاۋىنگەرلەرى توۋتۇنچى وزەنىنىڭ شەىس جاعالاۋىندا العاش رەت قايلاسىلەنپ، 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودىنىڭ دابىرالى قۇ - رىلىسىنىڭ شىمىلىدىەن اشتى...” 5۰ - ايدىڭ 26 - كۈنى ئۇرپىمچى قالاسى توۋتۇنچى رايونىنا ورنالاسقان 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودى تارىخى سارايى ىنىشىدە، ئۆسىندىرۋىشنىڭ ئانىسى - تىرىۋمەن، باۋگاڭ توبى شىنچىڭ 1 - تامىز بولات - تەمىر شەكىتى سەرىكتەستىگىنىڭ ون نەشە زەينەتكە شىققان قىزمەتكەرى شىنچىڭدا تۇراتتىن خالىق ازاتتىق ارمىيىسىنىڭ قاجىرلىلقپەن كۆرەس جاساپ، 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودىدىن قۇرغان داڭقىتى جىلدارىنان اسەر الدى. شىنچىڭ بەيىتت ازات بولغاننان كەيىن، شىنچىڭدا تۇراتتىن خالىق ازاتتىق ارمىيىسى كىەر كىيىم، نىشەر استانىركىپ، قارجى توپتاپ، وز - دەرى كىرىسىپ، شىنچىڭ تارىخىنداعى ئېىرنەشنى توپتاعى وسى زامانغى ونەر كاسىپور - ئىن قۇردى. 1952 - جىلدىڭ وزىندە، شىنچىڭدا تۇراتتىن خالىق ازاتتىق ارمىيىسى 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودى، 1 - تامىز ۇن زاۋودى سىياقتى كوپتەنگەن تىرەكتى كاسىپورىنداردى قۇرىپ، شىنچىڭنىڭ وسى زامانغى ونەر كاسىبىنىڭ نەگە - زىن العاشى قادامدا قالادى.

جاپالى شارۋاشلىق قۇرۇ جولىن بىر تە - بىر تە اشتى

5۰ - ايدىڭ 26 - كۈنى ئىشلىشى 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودى “مول سۈتەك - كومىر اينالماي دوما نەپش” ورتالىق مەڭگەرۋ بولە - سىنە كىرگەندە، وسى زامانغى كاسىپورىنىنىڭ لەبى ەستى: ەكران تانىمىڭ جارتىسىن يەلەپ تۇر، ئېىرىلغاي كومپيۇتەرمەن جۇمىس جۇرگەزەتتىن ورتالىق تىزىكىندەۋ تۇعىرىنىڭ الدىندا، قىزىل سارى جۇمىس كىيىمىن كىيگەن قىزمەتكەرلەر كومپيۇتەر ەكرانىنان كۆز الباي، تىلدەسكىمەن ساندى مالىمەتتەردى سالىستىرىپ وتىر...

1949 - جىلدىڭ الدىنداعى تارىققا قايتا ورساق، سول كەزدە شىنچىڭدا ئېىر جىڭ تەمىر، ئېىر جىڭ بولات نا وندىرىلمەيتتىن.

۳ - رەتكى. ورتالىقتىڭ شىنچىڭ قىزمەتەركى انگىتە ئىمچىلىسىنىڭ رۇخىن ۇيرەنلىك، دايەكتىلىلەردىك

جاڭا داۋىر دەتكى جۇڭگوشا سوتىيالىستىك شىنچىڭ قۇرۇما تۇتىنىلىتىن

100 جىلدىق كۈرەس چوڭلىنىدا جاڭا سايلارغا ئىنتايىش

كىەر كىيىم، شەر استانىركىپ، شىنچىڭ ونەر كاسىبىنىڭ نەگىزىن قالادى

▲ 5۰ - ايدىڭ 26 - كۈنى باۋگاڭ توبى شىنچىڭ 1 - تامىز بولات - تەمىر شەكتى سەرىكتەستىگە - نىڭ زەينەتكە شىققان قىزمەتكەرلەرى 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودىنىڭ زاۋود اۋماعىن ەكسكۇرسىيالادا. □ سۈرەتتى انار بۇلت / شىنچىڭ گازەتنىڭ ئىشلىشى زوۋى ئۆسىرىگەن

سلىس جۇرگىزۋەندەۋ نەر كاسىپ —

سلىس جۇرگىزۋ مىندەتتىن ارقالادى. بۇل نولەدىن باستالغان شايقياس. وسى زالامانغى ونەر كاسىپ قۇرىلىسى جونىدە، ولاردا مىشانداي يىدەلەشكە داينىدىق جوق ەدى، ونىڭ ۇستىنە ئىس جۇزىندىك تاجىرىيەلەرى دە جوق بولاتىن، ئىتپتى، وسى ئېىر توپ ىنچەنەريا تىۋ - گەلدەي قۇر الاقان كۆيدە قۇرىلغان، قۇرىلىس قارجىسى، تەخنىكالىق كۆش، باسقارۋ تاجىرىيە - سى بارلىغى قاتتى تاپشى بولپ، قالىڭ قولىباسلار مەن جاۋىنگەرلەردىڭ الدىندا جاتقانى جاپا - لى شارۋاشلىق قۇرۇ جولى دەى.

ئۇندىرىستى دامىتىپ، قامىداۋدى قامتامالسىزداندىرۇ ئۇشش، 1949 - جىلى ۱2 - ايدىڭ 10 - كۈنى شىنچىڭ اسكەرى رايونى ئۇندىرىس سەلبەستىك كووپەراتىۋى قۇرىلدى، ونىڭ باستى مىندەتتى زاۋود اشۇ بولدى. اماللىن تاۋىپ قارجى توپتاۋ ئۇشش، قالىڭ قولىباسلار مەن جاۋىنگەرلەر ۋاڭ جىن سىليڭيۇاننىڭ ۇندەۋىنە ئۇن قوسىپ، ازادام ئېىر پار كىيىم، ئېىر مالالايىدى ۇنەمدەپ كۆيدەن تارتىپ، شارۋاشلىق قۇرىلىس قارجىسىن بىر تە - بىر تە توپتادى. 1 - تامىز ۇن زاۋودى شىنچىڭدا تۇراتتىن اسكەرى ئېولىمىنىڭ بارلىق قولىباسلارى مەن جاۋىنگەرلەرنىڭ ئارپىرىنىڭ ئېىر - ئېىر مالالايىدى ۇنەمدەۋىنەن جىينالغان قاراجايتەن سالىند.

(باسى 6 - بەتتە)

ئېىر تال اعاش ونىڭ ئوز بالاسى سىبەتتى دەى. بۇل “بالالارىنا” اناعۇرلم ويداعىداي قارايلاشۇ ئۇشش، ول ورتا مەكتەپتىن وقۇ تال - ۇشقان ۇلى اسقار يىامەدى دا كوكيارغا الپ كەلدەى. اسقار ئاسىلى اسكەرگە بارپ شىغىنىپ قايتۋدى ويلاپ جۇرەدى ەكەن، يىام مامەت وعان: “كوكيار ادامدى ناعىز شىشقىرتاتتىن جەر، قۇيا ئۇزدى جاسىلداندىردۇنىڭ ماشاقال - تىن تارتقان ادام كەيىن نە سىستەسە دە ئابىسقا جەتەدى”، دەيدىى. سۇ جىبەردى، ارالاپ تەكسەرۋ جۇرگىز - دى، تولقناپ اعاش ەكتى... ئاسىلى 3 جىل سى - تەگەن سوك وسى ارادان كەتپەك بولغان اسقار كوكيارداي اعاشتاردىڭ كۇنىنەن - كۇنگە ماۋەلەپ ئوسىپ، سايلاي ورمانغا، كوركەم كورنىسكە اينالىپ كەلە جاتقانىن كورپ، كەتكىسى كەلەيى قالادى. “كەمەنىڭ وسى قالامشالاردى جاتىندىاي اينالايتىن كوكىڭىل سۇيىسەپنىشلىكىن قازىر بارغان سايلەن اتنىق ئتۇسىنىپ كەلمەن، وسى ورماندى كۆزەتپ جۇرە العانىم ئۇشش اپىرە - شاماقنانشى سەزىننەمىن”، دەيدىى اسقار. “كوكيارغا كەلىپ اعاش ەككەنىگە وىندەيىسىڭ بە دەپ مەنەن تالاي ادام سۇردى، مەن ولارغا بۇل ومىردەگى مەنىڭ ەك ۇلكەن ماقتانىشىم كوكياردا اعاش ەككەندىكىم دەپ جاۋاپ بەرەمىن. ەگەر ورمان كۆزەتۋ ئىسى مەنى قاچەت ەتسە، مەن ەرنەڭ - اق اتقا قونا - مىن”، دەيدىى يىام مامەت.

۳ - رەتكى. ورتالىقتىڭ شىنچىڭ قىزمەتەركى انگىتە ئىمچىلىسىنىڭ رۇخىن ۇيرەنلىك، دايەكتىلىلەردىك

جاڭا داۋىر دەتكى جۇڭگوشا سوتىيالىستىك شىنچىڭ قۇرۇما تۇتىنىلىتىن

توكىپ، ئىششارا كادىرلار مەن جاۋىنگەرلەر كومىر گازىنا ۇلانپ قالدى؛ كەندى قايلامەن قازىپ، ەسەك نەمەسە تۇيە ارقىلى تاسىدى... يان جايغۇا قارىتنىڭ كوسىلە سويلەۋىمەن، 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودنىڭ جاپالى شارۋا - شلىق قۇرۇ تارىخى، بەينە، رەڭسىز سۈرەتتەر سىياقتى ئىشلىنىڭ كۆز الدىنا كەلدى. جاپا - ماشاقات تارتىپاي ئابىسقا جەتۋ جوق. 7 ايدان استام ۋاقىت كۇندىز - تىۋىنى كۆرەس جاساۋ ارقىلى قۇرىلىشلار ئوز كۆشە - نە سۇيەنىپ ئومىر ئسۇرىپ، زاۋود قۇرۇ مىندە - تىن ورىندادى، سونداي اق 1952 - جىلى 4 - ايدىڭ 28 - كۈنى العاشقى تەمەردى قورىتىپ شىعاردى. “وت ۇشقىنى شاشىرغان سۇيىق تەمىر اعىپ شىققاندا، بۇكىل سەحتىڭ ئىشى شا - تىرلغان شالاياق ئۇنى مەن قۇتتىقاعان داۋىسقا تولدى. ادامدار دوما نەپەشنىڭ الدىنا، تاپتاۋ ماشىناسىنىڭ قاسىنا كەلىپ شاتتانا كۆلىپ جاستا - رىن توكىپ، قۇشاقتاسىپ، شىنچىڭنىڭ اقىرى تەمىر تاپشى، بولات جوق بولۇ تارىخىنىڭ اياق - تىعالىدىنەن قۇتتىقتادى”. وسى كورىنىس يان جايغۇاننىڭ وينىدا ماڭگى قالدى.

1952 - جىلى، شىنچىڭدا تۇراتتىن خالىق ازاتتىق ارمىيىسى قۇرغان 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودى، 1 - تامىز ۇن زاۋودى، 1 - شىلدە ماقتا توقماشلىق فابرىكاسى، وكتاىر اۋ - توكولىك جوندەۋ زاۋودى، ۋيچۇلياڭ ەلەكتىر ستانىياسى، شىنچىڭ سەمەنت زاۋودى سىياقتى ون نەشە تىركى وسى زامانغى كاسىپورىن بىركەس - بىركەس قۇرىلىپ بولپ، وندىرىسكە قوسىلىپ، شىنچىڭ تارىخىندا العاش رەت زور ونەر كاسىپ داۋىرىنىڭ ماشىنا گۇرىلى ەستىلدى. ئمال وسى جىلى، شىنچىڭدا تۇراتتىن خالىق ازات - تىق ارمىيىسى وسى كاسىپورىنداردى اقسىز جەرگە - لىكتى ۇكىمەتكە وتكىزىپ بەرىپ، شىنچىڭنىڭ وسى زامانغى ونەر كاسىبىنىڭ نەگىزىن قالادى.

رۇختى جالعاستىرىپ، داۋىرلىك اۋىر مىندەتتى ارقالادى

شىنچىڭ بىڭتۇان اسكەرى تىڭ يەگرۇ ەۋ - راجاينىدا، قارا بوزەلت تۇسكە وزگەركەن ئېىر ەسكى اسكەرى شاپان تۇر، ۇستىدە جىيىنى 296 جاماۋ بار ەكەن، بۇل ەكسكۇرسىيالاشلاردى اسەرلەندىرىپ، كوزدەرنە جاس الدىردى. “بۇل 1950 - جىلى تاراتىلغان اسكەرى شاپان، 70 نەشە جىل بولدى، ۋاڭ جىن جايغۇنەم بىرگە شىنچىڭغا شەرۋ تارتقان اسكەرى تىڭ يەگرۇشى قارت جاۋىنگەر ۋاڭ دىمىڭ 1995 - جىلى اسكەرى تىڭ يەگرۇ مۇراجاينى بەرگەن”، دەدى شىنچىڭ بىڭتۇان اسكەرى تىڭ يەگرۇ مۇراجاينىڭ ورنىباسار باستىغى ساي شياۋچۇان. قارجى توپتاۋ ئۇشش، ۋاڭ جىن اسكەرى رايونغا توتە قاراستى اسكەرى بولىمەدەرگە از كۇنى ازادام 250 گرام شەر استىق ۇنەمدەۋ - گە، قوسىمشا قاراجاتنىڭ 50% ۇنەمدەۋگە نۇسقاۋ بەردى. اسكەرى كىيىنەك قوس قاباتتى جاعاسى ئېىر قاباتتى جاعاغا وزگەرتىلدى، ئورتو جانقالتاسى ەكى جانقالتالغا قىسقارتىلدى. ئېىر جىلدا ئېىر اسكەرى مالاقاي ۇنەمدەلدى، ەكى جالالا كىيىم ئېىر جالالا كىيەگە وزگەرتىلدى،

لىقپەن جاۋاپكەرىشلىك ارقالادى، كلىبەنتتەرگە مامىلە جاساغاندا ادال داسەنەمدى بولدى، نىتتا - لى قىزمەت وتەدى”. بۇل شىنچىڭ پوچئاسى جەدەل جەتكىزۋ زات اينالىم شەكتى سەرىكتەستە - كى ئۇرپىمچى بولمىشە سەرىكتەستىگى ساۋدا كاسىپورىندارى ورتالىسىنىڭ ورنىباسار مەڭگەرۋىشى بى لۇڭنىڭ نازارىنداعى اكبار يەمىن. اكبار يەمىن وسى قالاداعى سوت مەكەمەسى حات - قازادارىن قابىلداۋ - اپارۋ بولىمىدە قىزمەت سىتەنگەن كەزدە، بى لۇڭ ونىمەن قىز - مەتەس بولغان دەى. قابىلداۋ - اپارۋ ئېولىمى باستىسى، سوت مەكەمەسىنىڭ حات - قازادارىن جەتكەندەى، جەتكىزۋ ۋاقىت شەگى مەن ساپا - سىنا تالاپ وتە جوعارى بولاتتىن. كاسىپتى ەندى عانا باستاغان كەزدە، جەتكىزۋ قىيىندەى زور، ۇيلەسىدى جەتكىزۋ سالىستىرماسى تومەن بولغاندىقتان، قىزمەت ئېىر مەزگىل قىيىن جاعايداعا تاپ بولادى. “سوت مەكەمەسى حات - قازادارى كاسىپ بو - پىنشا جەتكىزۋدىڭ قىيىندىن تۆدىرغان سەبەپ نە؟”، ۇقىيتى اكبار يەمىن كوپتەگەن داۋىگەرلەر - سوت قىلىلداۋدى قالايمىتىندىن، ئىتپتى، ادەيى سوت مەكەمەسى حات - قازادارىنان قاشقالاۋ - تايىتىندىن بايقايدى. ول تاۋەكەل دەپ كاسىپ - تەن تىس ۋاقىتتىن پايدالانىپ، حات - قازادار - دى داۋىگەردىڭ ۇينە جەتكىزىپ بەردەى. سول جىلى ول سوت مەكەمەسى حات - قازادارىن 15 مىڭ - رەتتىن استام مىنى قاتەسز جەتكەندەى. ئېىر جولى اكبار يەمىن شاكرتى ايدىۋكەرمىن ابدۇرەشىتتى ەرتىپ سوت مەكەمەسىنىڭ حات - قازازىن جەتكىزۋگە بارادى. بارۋدان بۇرىن،

از ايداعى 3 بۇان قوسىمشا قاراجاتنىڭ 2 بۇانىن الپ شىقتى، ورتا ەسەپپەن ازادام از جىلى 9۱.2 بۇان ۇنەمدەپ، مەملىكەت قۇرىلىسنا كومەكتەستى. “مىنا توتىشرا جامالغان اسكەرى شاپان ئېىر قابات جاعالى، تەك ەكى جانقالتاسى عانا بار، قانشا جىل كىيىلگەن كىم ئېىلىسن، قانشالىق تەرگە مالشىندى ەكەن، اسكەرى تىڭ يەگرۇشلىر - دىڭ قاجىرلىلقپەن كۆرەس جاسايتىن، الاقان جاپە - مايىن، قالىتقىسز ئوزىن ارنايتىن رۇخىن ئۇسىز بايانداپ تۇر”، دەدى ساي شياۋچۇان. اۋتونوميالى رايوندىق وتانىشلىدىق تارىيە بازاسى رەتىندە، 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودى تارىخى سارايى مول سۈرەت ماتەريال - دارى، ونىمەدەردىڭ ناقتى زاتتارى سىياقتىلار ار - قىلى شىنچىڭ بولات - تەمىر ونەر كاسىبىنىڭ جاپالى بارىسنى ايىگەلدەى.

“جەر ۇيدە تۇرىپ، قارا استىق جەپ، اشقى كۈنى تەرگە مالشىنىپ، جايگىرىلى كۈنى باتپاققا شلاپىن، سۇنىق نزار سۇيەكتەن وتسە دە، بولات - تەمىر امانناننن جازىدادى. اعا بۇىن قۇ - رىلىسىلاردىڭ قاجىرلىلقپەن كۆرەس جاساپ - تىن، قالىتقىسز ئوزىن ارنايتىن رۇخى ئېىزدىڭ ماڭگى ۇيرەنەيمىزگە جانە ساۋلەللەندىردۇمىزگە تايىدى”. 5۰ - ايدىڭ 26 - كۈنى، 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودى تارىخى ساراينى ەكسكۇرسىيالاپ بولغان سوك، 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودىنىڭ زەينەتكە شىققان بىيل 6۵ جاستاعى كادرى ۋاڭ يەيىن تەبىرەنىپ بىلاي دەدى: جۇيغۇ ۇلتىنىڭ ۇلى گۇل - دەنۋى سىندى ارمان سان ۇرپاق ادامداردىڭ جال - عاشىرا كۆرەس جاساۋى ارقىلى جۇزەگە اسادى. نەشە ۇرپاق ادامنىڭ قايراتتانا كەپىندەي ىلگەرلەۋىندە شىنچىڭنىڭ وسى زامانغى ونەر - كاسىپى جوقتان بار بولپ، كىشكەنەدەن زورا - پىپ، السىزدەن كۇشەيىپ، شىنچىڭ ەرەكشەل - گىنە يە وسى زامانغى كاسىپ سالاسى جۇيەسىن نەگىزەتتىن قالىپتاستىرىپ، ونەر كاسىپ ەكونومى - كاسىنىڭ جوعارى ساپالى دامۇنىنىڭ قۇاتتى ئۇشش شارقتاتتى.

1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودىنىڭ 70 جىلدىق دامۇ تارىخى - قاجىرلىلقپەن كۆرەس جاساغان شارۋاشلىق قۇرۇ تارىخى، قىزىل گەنىڭ جالعاستىرىپ تارىخى، رەفقورما جاساپ، جايالىق اشۇدىڭ ەكپىسىندەي ىلگەرلەجىپ، زاۋودى ادامدارنىڭ وتباسى - وتان سۇيىسەند - شىلگى سىگىرىلگەن”. باۋگاڭ توبى شىنچىڭ 1 - تامىز بولات - تەمىر شەكتى سەرىكتەستىگى پارىتكوسىنىڭ شۇجى، القا باستىغى ۇين بىلاردى دەيدى: ئېىر ۇرپاقتىڭ ئېىر ۇرپاققا ئتان بورىد - شى، ئېىر ۇرپاقتىڭ ئېىر ۇرپاققا ئتان جاۋاپكەر - شىلگى بولادى. 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋو - دىنىڭ بارلىق كادر، جۇمىستى - قىزمەتكەرلەر - رى “تىڭ يەگرەپ، شەكارانى قورعاۋ، بولات - تەمىر ارقىلى وتان ئۇمىتىن قاتتا” اۋەلگى ماۋ - ساتىنان اينىماي، وڭىرلىك بولات - تەمىر ەكو - لوگيا شەجىرىن قۇرۇ سىندى داڭقتى بورشتى باتىلدىقپەن ارقالاپ، 1 - تامىز بولات - تەمىر زاۋودىن جۇڭگونىڭ باتىس سولتۇستىگىندەگى، ئىتپتى، ورتا ازىيا وڭىرىندەگى ەك باسەكەلىك قۇتاققا يە بولات - تەمىر كاسىپورنى ەتىپ قۇرۇ ئۇشش قۇلىشنا كۆرەس جاساۋدا.

تەلەفۇندا خابارلاشقاندا قارسى جاق ۇيسىندە ەكەندىگىن ايتىادى، ئېىراق ولار بارغاننان كەيىن، قارسى جاق تاغى كەششە عانا قايتىپ كەلدە - تىندىگىن ايتادى. ەكەۋى ونىڭ ەسىگىنىڭ الدىندا ەرمەسى تۇنگى ساعات 1گە دەيىن توشقان سوك عانا، قارسى جاق قايتىپ كەلدەى، تەكۋىنىڭ الىى كۆتىپ وتىرغاندىن كورپ، اذداپ نىڭجاسىزداد - نىپ، حات - قازاداردى ەدرەۋ الپ الادى. اكبار يەمىنىڭ قىزمەتكە تاباندىلىغى مەن قۇلىشىنى كلىبەنتتەردىڭ القاۋى مەن سوت مە - كەمەسىنىڭ تولقى تۇرقاتىندىرۇنغا يە بولادى، ونىڭ قۇلىشىنى ارقىلى سوت مەكەمەسىنىڭ حات - قازادارىن جەتكىزۋ كاسىپى بىرتىندەپ دۇرس ارىناعا تۇسىدەى. ال، اكبار يەمىن قىيىنشىلىقتى جەڭىپ، جاڭا جاعاىدا اشقاننان كەيىن، جاڭا بازار اشۇعا بۇرىلس جاسايدى. ونىڭ ئوز سوزىمەن ايتقاندا: “مەن ئېىر كومپارتيا مۇشەسىمىن، قاي جەردە قىيىنشىلق بولسا، سول جەر مەنى قاچەت تەتەتتىن جەر سانالادى!” بۇل كۆندەرى اكبار يەمىن از كۈنى باند - كەنىڭ 8 تور ئتۇيىنىنىڭ جولداما جەتكىزۋ كا - سىبىنە جاۋاپتى بولپ، ورتا ەسەپپەن از كۈنى 100 كىلومەتر جول باسىپ، مەيىلى قابىلدايتىن جولداما، الدە اپاراتىن جولداما بولسىن، بارلىعد - نا مۇقيات بولپ، تاپتەشتەيى اداقتايدى. ول بىلاي دەيدى: “وسى قىزمەتتى سىتىپ جىيىنى 560 مىڭ كىلومەتر جول باسىپ، 30 مىللىيوننان استام پوچتا جولداماسىن قاتەسز جەتكىزۋدەي ناتىجەنى تاپسىردىم، وسىلاشما زەينەتكە شىققان - دا ۇيالايتىن بولامىن”.